

**ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՀՈԳԵՐԱՆԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ՝
ՈՐՊԵՍ ԱՆՁԻ ԲԱՐԵԿԵՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՔ**

ՆՈՆԱ ԳՅՈՒԼԱՄԲԱՐՅԱՆ

Երևանի իրավատնտեսագիտական և կառավարման քոլեջի
ուսումնական կազմակերպչական գծով փոխտնօրեն,
Հայաստանի եվրոպական համալսարանի
Հոգեբանության ամբիոնի դասախոս,
հոգեբանական գիտությունների թեկնածու
nona.gyulambaryan@gmail.com

DOI: 10.54503/978-9939-1-1866-8-95

Համառոտագիր

Հոդվածում քննարկվում է հոգեբանական անվտանգության հասկացության բովանդակությունը կրթական համատեքստում, ներկայացվում են դրա հիմնական տեսական մոտեցումները և կառուցվածքային բաղադրիչները՝ սոցիալ-հոգեբանական կլիման, կառավարման և առաջնորդության ոճը, հաղորդակցական անվտանգությունը և ներառականության ապահովումը:

Վերլուծվում է նաև հոգեբանական անվտանգության ազդեցությունը սովորողների և մանկավարժների հոգեկան առողջության, ինքնագնահատականի, մոտիվացիայի և ակադեմիական արդյունավետության վրա: Առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվում կրթական միջավայրում առկա ռիսկերին՝ բուլլինգին, հաղորդակցական խոչընդոտներին, ավտորիտար կառավարման մոդելներին և թվայնացման պայմաններում առաջացող նոր մարտահրավերներին:

Հոդվածում ներկայացվում են նաև հոգեբանապես անվտանգ կրթական միջավայրի ձևավորման հիմնական ուղիները՝ սոցիալ-հուզական ուսուցման ծրագրերի ներդրում, մանկավարժների հաղորդակցական և հուզական կարողությունների զարգացում, ինչպես նաև կրթական հոգեբանի դերի ամրապնդում: Արդյունքում հիմնավորվում է, որ հոգեբանական անվտանգությունը արդյունավետ ուսումնառության, անձի բարեկեցության և կրթական համակարգի կայուն զարգացման կարևորագույն նախապայման է:

Բանալի բառեր և բառակապակցություններ՝ կրթական միջավայր, հոգեբանական անվտանգություն, անձի բարեկեցություն, սոցիալ-հոգեբանական կլիմա, ներառական կրթություն, հաղորդակցական անվտանգություն, սոցիալ-հուզական ուսուցում:

PSYCHOLOGICAL SAFETY OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS A BASIS FOR PERSONAL WELL-BEING

NONA GYULAMBARYAN

Yerevan College of Law, Economics and Management
Deputy Director for Educational and Organisational Affairs,
European University of Armenia
Lecturer at the Department of Psychology
PhD in Psychological Sciences
nona.gyulambaryan@gmail.com

Abstract

The article examines the concept of psychological safety within the educational context, presenting its main theoretical approaches and structural components, including the socio-psychological climate, management and leadership styles, communicative safety, and the provision of inclusivity.

The study also analyses the impact of psychological safety on the mental well-being, self-esteem, motivation, and academic performance of both students and educators. Particular attention is given to the risks in the educational environment, such as bullying, communication barriers, authoritarian management models, and emerging challenges in the context of digitalisation.

The article also outlines the main strategies for developing a psychologically safe educational environment, including the implementation of social-emotional learning programs, the development of teachers' communicative and emotional competencies, and the strengthening of the role of the educational psychologist.

As a result, it is argued that psychological safety is a fundamental prerequisite for effective learning, individual well-being, and the sustainable development of the educational system.

Keywords and phrases: Educational environment, psychological safety, personal well-being, socio-psychological climate, inclusive education, communicative safety, social-emotional learning..

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ КАК ОСНОВА ЛИЧНОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ

НОНА ГЮЛАМБАРЯН

Заместитель директора по образовательным и организационным вопросам
Ереванского колледжа права, экономики и менеджмента,
преподаватель кафедры психологии Европейского университета Армении,
кандидат психологических наук
nona.gyulambaryan@gmail.com

Аннотация

В статье рассматривается содержание понятия психологической безопасности в образовательном контексте, представлены основные теоретические подходы и структурные компоненты данного феномена: социально-психологический климат, стиль управления и лидерства, коммуникативная безопасность и обеспечение инклюзивности.

Анализируется влияние психологической безопасности на психическое здоровье, самооценку, мотивацию и академическую успешность обучающихся и педагогов. Особое внимание уделяется рискам, существующим в образовательной среде, таким как буллинг, коммуникативные барьеры, авторитарные модели управления и новые вызовы, возникающие в условиях цифровизации.

В статье также представлены основные пути формирования психологически безопасной образовательной среды, включая внедрение программ социально-эмоционального обучения, развитие коммуникативных и эмоциональных компетенций педагогов, а также усиление роли школьного (образовательного) психолога.

В результате обосновывается, что психологическая безопасность является важнейшим условием эффективного обучения, благополучия личности и устойчивого развития образовательной системы, мотивации с точки зрения управления персоналом, через определенные факторы.

Ключевые слова и фразы: образовательная среда, психологическая безопасность, благополучие личности, социально-психологический климат, инклюзивное образование, коммуникативная безопасность, социально-эмоциональное обучение.

Ներածություն

Ժամանակակից կրթական համակարգում կրթության արդյունավետությունը պայմանավորված է ոչ միայն ուսումնական ծրագրերի բովանդակությամբ և դասավանդման մեթոդներով, այլև կրթական միջավայրի հոգեբանական առանձնահատկություններով: Կրթական միջավայրի կարևորագույն բնութագրիչներից մեկը հոգեբանական անվտանգությունն է, որը սովորողների անձնային զարգացման, սոցիալական հարմարման և ուսումնական գործունեության արդյունավետության կարևոր գործոնն է [1]:

Հոգեբանական անվտանգությունը կրթական միջավայրում ենթադրում է այնպիսի պայմանների առկայություն, որտեղ սովորողը և մանկավարժը իրենց զգում են պաշտպանված, ընդունված, հարգված և կարող են ազատ արտահայտել իրենց կարծիքը, գաղափարները և զգացմունքները՝ առանց վախի քննադատության, նվաստացման կամ սոցիալական մեկուսացման: Նման միջավայրում ձևավորվում է վստահություն, համագործակցություն և փոխադարձ հարգանք, որոնք կրթական գործընթացի արդյունավետության կարևոր նախադրյալներ են **[2]:**

Հոգեբանական անվտանգության խնդիրը կրթության ոլորտում հատկապես արդիական է ժամանակակից հասարակության պայմաններում, երբ կրթական միջավայրում առկա են բազմաթիվ սոցիալ-հոգեբանական ռիսկեր՝ բուլլինգ, հաղորդակցական խոչընդոտներ, մրցակցային սթրես, ավտորիտար կառավարման մոդելներ, ինչպես նաև թվայնացման և սոցիալական ցանցերի ազդեցությամբ առաջացող նոր մարտահրավերներ **[3]:** Այս գործոնները կարող են բացասաբար ազդել սովորողների և մանկավարժների հոգեկան առողջության, ինքնագնահատականի, մոտիվացիայի և ակադեմիական արդյունավետության վրա:

Կրթական միջավայրում հոգեբանական անվտանգությունը սերտորեն կապված է սոցիալ-հոգեբանական կլիմայի, կառավարման և առաջնորդության ոճի, հաղորդակցության մշակույթի, ինչպես նաև ներառական կրթության ապահովման հետ **[4]:** Եթե կրթական հաստատությունում գերակշռում է վախի, խիստ վերահսկողության, քննադատության և պատժի մթնոլորտը, ապա դա նվազեցնում է սովորողների ակտիվությունը, ստեղծագործականությունը և ուսումնասիրության մոտիվացիան: Աջակցող և համագործակցային միջավայրը, հակառակը, նպաստում է անձի զարգացմանը և կրթության արդյունավետությանը **[5]:**

Այս հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել հոգեբանական անվտանգության բովանդակությունը կրթական միջավայրում, ներկայացնել դրա կառուցվածքային բաղադրիչները, վերլուծել դրա ազդեցությունը սովորողների և մանկավարժների հոգեկան առողջության, մոտիվացիայի և ակադեմիական արդյունավետության վրա, ինչպես նաև ներկայացնել հոգեբանապես անվտանգ կրթական միջավայրի ձևավորման հիմնական ուղիները:

1. Հոգեբանական անվտանգության հասկացությունը կրթական միջավայրում

Հոգեբանական անվտանգությունը կրթական միջավայրում ներկայացնում է հոգեբանական և սոցիալական պայմանների համալիր համակարգ, որի նպատակն է ապահովել անհատների պաշտպանվածությունը, ընդունվածությունը և հարգանքը սոցիալական միջավայրում **[6]:** Այն ոչ միայն սահմանում է սովորողների և մանկավարժների միջև փոխհարգանքի և վստահության մթնոլորտի առկայությունը, այլև կրթական գործընթացի արդյունավետության, ստեղծագործականության և ընդհանուր բարեկեցության կարևոր նախապայմանն է **[1, 2, 5]:**

Կրթական միջավայրում հոգեբանական անվտանգությունը ներառում է հետևյալ հիմնական տարրերը՝

- Հարգալից հարաբերություններ.
Սովորողների և մանկավարժների միջև ձևավորված փոխադարձ հարգանքը, որն արտահայտվում է լսելու, աջակցելու և ոչ քննադատական

վերաբերմունքի միջոցով [6, 8]:

- Աջակցող հաղորդակցություն.
Հոգեբանական անվտանգ միջավայրում հաղորդակցությունը կառուցված է բաց, կառուցողական և ոչ վրդովեցնող սկզբունքների վրա. մարդիկ ազատ են արտահայտելու իրենց կարծիքները, հարցերը և գաղափարները [2, 8]:
- Մխավելելու իրավունքի ընդունում.
Սովորողը իրավունք ունի սխալվելու և փորձարկելու տարբեր մոտեցումներ՝ առանց անհատական արժեհամակարգի խաթարման, ինչը խթանում է ստեղծագործականությունն ու նորարարական մտածողությունը [1, 5, 6]:
- Արդար գնահատում.
Ուսումնական ձեռքբերումների և վարքի գնահատումը պետք է լինի թափանցիկ, հստակ չափանիշներով, կառուցողական և ոչ միայն արդյունքների վրա կենտրոնացած [7, 9]:
- Սոցիալական աջակցություն.
Ընդունված են խմբային աջակցության մեխանիզմները, մասնագիտական և հոգեբանական խորհրդատվության ծառայությունները, որոնք նպաստում են սովորողների և մանկավարժների հուզական կայունությանը [3, 11]:

2. **Հոգեբանական անվտանգության կառուցվածքային բաղադրիչները կրթական միջավայրում**

Կրթական միջավայրում հոգեբանական անվտանգությունը ձևավորվում է մի շարք կառուցվածքային բաղադրիչների միջոցով, որոնք փոխկապակցված են և միասին ձևավորում են կրթական կազմակերպության սոցիալ-հոգեբանական միջավայրը [1, 2]: Հոգեբանական անվտանգությունը պայմանավորված է կրթական հաստատության կառավարման համակարգով, մանկավարժական մոտեցումներով, հաղորդակցության մշակույթով, սոցիալական հարաբերություններով և կազմակերպչական արժեքներով [7, 8]:

Կրթական միջավայրում հոգեբանական անվտանգության հիմնական կառուցվածքային բաղադրիչներն են՝ սոցիալ-հոգեբանական կլիման, կառավարման և առաջնորդության ոճը, հաղորդակցական անվտանգությունը, ներառականության ապահովումը, ինչպես նաև փոխադարձ վստահության և աջակցության համակարգը [4, 9, 11]:

- Սոցիալ-հոգեբանական կլիմա
Սոցիալ-հոգեբանական կլիման կրթական միջավայրում ձևավորված հարաբերությունների, հուզական մթնոլորտի, փոխադարձ վստահության և համագործակցության ամբողջությունն է [9]: Դրական սոցիալ-հոգեբանական կլիման նպաստում է սովորողների ակտիվությանը, հաղորդակցությանը և համագործակցությանը [8, 10]: Բացասական կլիման առաջացնում է կոնֆլիկտներ, սոցիալական մեկուսացում և հաղորդակցական խոչընդոտներ [4]:
- Կառավարման և առաջնորդության ոճ
Կրթական հաստատության կառավարման ոճը հոգեբանական

անվտանգության ձևավորման կարևոր գործոն է [7]: Ավտորիտար կառավարման դեպքում գերակշռում է խիստ վերահսկողությունը և պատիժը, ինչը ստեղծում է վախի մթնոլորտ և նվազեցնում ստեղծագործականությունն ու նախաձեռնողականությունը: Ժողովրդավարական և մասնակցային կառավարման մոդելները նպաստում են վստահության, համագործակցության և հոգեբանական անվտանգության բարձրացմանը [5, 8]:

- **Հաղորդակցական անվտանգություն**
Հաղորդակցական անվտանգությունը նշանակում է, որ սովորողները և մանկավարժները կարող են ազատ արտահայտել իրենց կարծիքը, գաղափարները և հարցերը՝ առանց վախի քննադատության կամ նվաստացման [2, 8]: Աջակցող հաղորդակցությունը բարձրացնում է ուսուցման արդյունավետությունը, խթանում համագործակցությունը և նվազեցնում կոնֆլիկտների հավանականությունը [1, 6]:
- **Ներառականության ապահովում**
Ներառական կրթությունը ենթադրում է, որ բոլոր սովորողները ընդունված են՝ անկախ իրենց կարողություններից կամ սոցիալական առանձնահատկություններից [11]: Ներառական միջավայրը նվազեցնում է խտրականությունը, բարձրացնում հավասար հնարավորությունները և նպաստում փոխադարձ հարգանքին [10, 11]:
- **Վստահության և աջակցության համակարգ**
Փոխադարձ վստահությունը և սոցիալական աջակցությունը կարևոր են հոգեբանական անվտանգ միջավայրի ձևավորման համար [5, 9]: Վստահության առկայությունը նվազեցնում է սթրեսը, բարձրացնում մոտիվացիան, խթանում համագործակցությունը և բարելավում սոցիալ-հոգեբանական կլիման [3, 6]:

3. **Հոգեբանական անվտանգության ազդեցությունը սովորողների և մանկավարժների վրա**

Հոգեբանական անվտանգությունը կարևոր ազդեցություն ունի կրթական գործընթացի բոլոր մասնակիցների՝ սովորողների, մանկավարժների և կրթական կազմակերպության ընդհանուր արդյունավետության վրա: Հոգեբանական անվտանգ միջավայրը նպաստում է անձի հուզական կայունությանը, սոցիալական ադապտացիային, ստեղծագործական մտածողությանը և ուսումնառության արդյունավետությանը: Հոգեբանական անվտանգության բացակայությունը, հակառակը, կարող է առաջացնել սթրես, անհանգստություն, մոտիվացիայի անկում և սոցիալական մեկուսացում:

Առաջին հերթին հոգեբանական անվտանգությունը նպաստում է սովորողների հոգեկան առողջության պահպանմանը, նվազեցնում է անհանգստությունը և սթրեսը [5]: Երբ սովորողը գտնվում է աջակցող և անվտանգ միջավայրում, նա իրեն զգում է պաշտպանված և վստահ, ինչը նվազեցնում է վախի և անհանգստության մակարդակը: Հոգեբանական անվտանգ միջավայրում սովորողները ավելի հեշտ են հարմարվում կրթական միջավայրին, ավելի քիչ են ունենում հուզական լարվածություն և ավելի կայուն են հոգեբանական տեսանկյունից: Հոգեկան առողջության պահպանման տեսանկյունից կարևոր է, որ կրթական միջավայրում բացակայի նվաստացումը, խտրականությունը, բուլլինգը և անարդար վերաբերմունքը, քանի որ դրանք կարող են առաջացնել հոգեբանական տրավմա և երկարատև սթրեսային վիճակներ:

Երկրորդ կարևոր ազդեցությունը կապված է ինքնագնահատականի ձևավորման հետ: Աջակցող միջավայրում ձևավորվում է դրական ինքնագնահատական, իսկ քննադատական միջավայրում՝ ցածր ինքնագնահատական և անվստահություն **[6]**: Ինքնագնահատականը անձի հոգեբանական կառուցվածքի կարևոր բաղադրիչներից է, որը ազդում է սովորողի վարքի, հաղորդակցության և ուսման նկատմամբ վերաբերմունքի վրա: Եթե սովորողը հաճախ ստանում է աջակցություն, խրախուսում և դրական հետադարձ կապ, ապա նրա մոտ ձևավորվում է ինքնավստահություն և սեփական կարողությունների նկատմամբ հավատ: Եթե, հակառակը, կրթական միջավայրում գերակշռում են քննադատությունը, համեմատությունը և նվաստացումը, ապա ձևավորվում է անվստահություն, վախ սխալվելուց և պասիվություն ուսումնական գործընթացում: Դրական ինքնագնահատական ունեցող սովորողները ավելի նախաձեռնող են, ակտիվ և պատրաստ են հաղթահարել դժվարությունները:

Երրորդ ազդեցությունը կապված է ուսումնառության մոտիվացիայի հետ: Հոգեբանական անվտանգ միջավայրում սովորողները ավելի ակտիվ են մասնակցում դասերին, ավելի հաճախ են հարցեր տալիս և մասնակցում քննարկումներին **[1]**: Մոտիվացիան ուսուցման գործընթացի հիմնական շարժիչ ուժերից է, և այն մեծապես կախված է կրթական միջավայրի հոգեբանական մթնոլորտից: Եթե սովորողը չի վախենում սխալվելուց, քննադատվելուց կամ ծաղրի ենթարկվելուց, ապա նա ավելի ակտիվ է ներգրավվում ուսումնական գործընթացում: Հոգեբանական անվտանգությունը նպաստում է ներքին մոտիվացիայի ձևավորմանը, երբ սովորողը սովորում է ոչ թե պատժից խուսափելու կամ գնահատականի համար, այլ գիտելիք ձեռք բերելու և ինքնագարգացման նպատակով: Սա բարձրացնում է ուսուցման արդյունավետությունը և սովորողի ուսումնական ակտիվությունը:

Չորրորդ կարևոր ազդեցությունը ակադեմիական առաջադիմությունն է: Դրական սոցիալ-հոգեբանական կլիմա ունեցող կրթական հաստատություններում սովորողների ակադեմիական արդյունքներն ավելի բարձր են **[10]**: Դա պայմանավորված է նրանով, որ հոգեբանական անվտանգ միջավայրում սովորողներն ավելի կենտրոնացած են ուսման վրա, ավելի ակտիվ են մասնակցում դասերին, ավելի լավ են համագործակցում խմբային աշխատանքներում և ավելի քիչ են ունենում սթրեսային վիճակներ, որոնք խանգարում են ուսուցմանը: Հոգեբանական անվտանգությունը նպաստում է նաև ստեղծագործական մտածողության և քննադատական մտածողության զարգացմանը, ինչը կարևոր է ժամանակակից կրթության համար:

Հոգեբանական անվտանգությունը կարևոր է նաև մանկավարժների համար, քանի որ այն նպաստում է մասնագիտական բավարարվածությանը և նվազեցնում է մասնագիտական այրման վտանգը **[3]**: Եթե մանկավարժը աշխատում է աջակցող և համագործակցային միջավայրում, ունի գործընկերների և ղեկավարության աջակցություն, ապա նա ավելի արդյունավետ է իրականացնում իր մասնագիտական գործունեությունը, ավելի քիչ է ենթարկվում սթրեսի և մասնագիտական այրման: Հոգեբանական անվտանգ աշխատանքային միջավայրը նպաստում է մանկավարժի ստեղծագործական մոտեցմանը, նոր մեթոդների կիրառմանը և մասնագիտական զարգացմանը:

Ընդհանուր առմամբ կարելի է նշել, որ հոգեբանական անվտանգությունը կրթական միջավայրում ազդում է

- սովորողների հոգեկան առողջության վրա,
- ինքնագնահատականի ձևավորման վրա,
- ուսումնառության մոտիվացիայի վրա,
- ակադեմիական առաջադիմության վրա,
- սոցիալական հարաբերությունների վրա,
- մանկավարժների մասնագիտական արդյունավետության և բավարարվածության վրա:

Այսպիսով՝ հոգեբանական անվտանգությունը կրթական գործընթացի արդյունավետության, սովորողների անձնային զարգացման և մանկավարժների մասնագիտական բարեկեցության կարևորագույն պայմաններից է: Հոգեբանորեն անվտանգ կրթական միջավայրի ձևավորումը պետք է լինի կրթական համակարգի առաջնահերթ ուղղություններից մեկը, քանի որ այն նպաստում է ոչ միայն գիտելիքների յուրացմանը, այլև անձի համակողմանի զարգացմանը և հոգեբանական բարեկեցությանը:

4. **Կրթական միջավայրում հոգեբանական ռիսկերը**

Կրթական միջավայրում հոգեբանական անվտանգության հիմնական սպառնալիքներից մեկը բուլլինգն է, որը կարող է առաջացնել վախ, մեկուսացում, դեպրեսիա և ուսման նկատմամբ հետաքրքրության կորուստ **[4]**: Բուլլինգը ագրեսիվ վարքագծի համակարգված դրսևորում է, որը ուղղված է մեկ անձի կամ անձանց խմբի նկատմամբ և ուղեկցվում է ուժերի անհավասարությամբ: Կրթական միջավայրում բուլլինգը կարող է ունենալ տարբեր ձևեր՝ ֆիզիկական բռնություն, վերբալ վիրավորանքներ, սոցիալական մեկուսացում, կեղծ լուրերի տարածում, ինչպես նաև կիբերբուլլինգ: Բուլլինգի ենթարկված սովորողները հաճախ ունենում են անհանգստություն, ինքնագնահատականի անկում, սոցիալական մեկուսացում և ուսման նկատմամբ մոտիվացիայի նվազում: Երկարատև բուլլինգը կարող է հանգեցնել նաև հոգեբանական տրավմայի, դեպրեսիվ վիճակների և սոցիալական ադապտացիայի դժվարությունների:

Մյուս կարևոր ռիսկը հաղորդակցական խոչընդոտներն են՝ քննադատությունը, նվաստացումը, անտեսումը և անհարգալից վերաբերմունքը **[8]**: Կրթական միջավայրում հաղորդակցությունը կարևոր դեր ունի հոգեբանական անվտանգության ձևավորման գործում: Եթե մանկավարժ-սովորող կամ սովորող-սովորող հարաբերություններում գերակշռում են բացասական հաղորդակցական դրսևորումները, ապա ձևավորվում է լարված և անհանգիստ մթնոլորտ: Քննադատությունը, հատկապես հրապարակային և ոչ կառուցողական ձևով, կարող է նվազեցնել սովորողի ինքնավստահությունը և առաջացնել վախ սխալվելուց: Նվաստացումը և անտեսումը կարող են ձևավորել սոցիալական մեկուսացման զգացում, իսկ անհարգալից վերաբերմունքը խաթարում է վստահության մթնոլորտը: Արդյունքում սովորողները խուսափում են ակտիվ մասնակցությունից, չեն արտահայտում իրենց կարծիքը և դառնում են պասիվ ուսումնական գործընթացում:

Բացասական ազդեցություն ունեն նաև ավտորիտար կառավարման մոդելները, որտեղ գերակշռում են պատիժը և խիստ վերահսկողությունը **[7]**: Ավտորիտար կառավարման պայմաններում կրթական գործընթացը հիմնվում է ենթակայության, կարգապահության խիստ վերահսկողության և պատժի վրա, ինչը կարող է առաջացնել վախի և լարվածության մթնոլորտ: Նման միջավայրում սովորողները հաճախ առաջնորդվում են ոչ թե ներքին

մոտիվացիայով, այլ պատժից խուսափելու ցանկությամբ: Սա նվազեցնում է ստեղծագործական մտածողությունը, նախաձեռնողականությունը և ինքնուրույն որոշումներ ընդունելու կարողությունը: Բացի այդ, ավտորիտար կառավարման պայմաններում հաճախ սահմանափակվում է ազատ հաղորդակցությունը և հետադարձ կապը, ինչը նույնպես նվազեցնում է հոգեբանական անվտանգության մակարդակը կրթական միջավայրում:

Թվայնացման պայմաններում առաջացել են նաև նոր ռիսկեր՝ կիբերբուլլինգ, տեղեկատվական գերծանրաբեռնվածություն և սոցիալական մեկուսացում **[10]**: Ժամանակակից կրթական համակարգում թվային տեխնոլոգիաների կիրառումը դարձել է ուսուցման անբաժանելի մաս, սակայն դրա հետ մեկտեղ առաջացել են նոր հոգեբանական խնդիրներ: Կիբերբուլլինգը հատկապես վտանգավոր է, քանի որ այն կարող է տեղի ունենալ ցանկացած ժամանակ և տարածվել մեծ լսարանի մեջ սոցիալական ցանցերի միջոցով: Տեղեկատվական գերծանրաբեռնվածությունը կարող է առաջացնել հոգնածություն, ուշադրության կենտրոնացման դժվարություններ և սթրես: Բացի այդ՝ երկարատև առցանց ուսուցումը կարող է նվազեցնել սոցիալական շփումները և առաջացնել սոցիալական մեկուսացում, ինչը բացասաբար է ազդում սովորողների սոցիալական հմտությունների և հուզական զարգացման վրա:

Այսպիսով՝ կրթական միջավայրում հոգեբանական անվտանգության ռիսկերը բազմազան են և կապված են ինչպես միջանձնային հարաբերությունների, այնպես էլ կառավարման համակարգի և ժամանակակից տեխնոլոգիական միջավայրի հետ: Այս ռիսկերի ժամանակին բացահայտումը և կանխարգելումը կարևոր պայման է հոգեբանապես անվտանգ կրթական միջավայրի ձևավորման համար:

5. Հոգեբանապես անվտանգ կրթական միջավայրի ձևավորման ուղիները

Կրթական միջավայրում հոգեբանական անվտանգության ապահովման գործընթացում կարևոր է դիտարկել այն ռիսկերը և սպառնալիքները, որոնք կարող են խաթարել սովորողների և մանկավարժների հոգեբանական բարեկեցությունը: Հոգեբանական ռիսկերը կրթական միջավայրում կապված են միջանձնային հարաբերությունների, կառավարման համակարգի, հաղորդակցության առանձնահատկությունների և ժամանակակից թվային միջավայրի ազդեցության հետ:

Կրթական միջավայրում հոգեբանական անվտանգության հիմնական սպառնալիքներից մեկը բուլլինգն է, որը կարող է առաջացնել վախ, մեկուսացում, դեպրեսիա և ուսման նկատմամբ հետաքրքրության կորուստ **[4]**: Բուլլինգը կարող է դրսևորվել տարբեր ձևերով՝ ֆիզիկական, խոսքային, սոցիալական և կիբերբուլլինգ: Հատկապես վտանգավոր է սոցիալական մեկուսացումը և խմբից դուրս մղելը, քանի որ այդ դեպքում սովորողը կորցնում է պատկանելության զգացումը, որը անձի հոգեբանական կայունության կարևոր պայմաններից է: Բուլլինգի երկարատև ազդեցությունը կարող է հանգեցնել ոչ միայն ուսման առաջադիմության նվազման, այլ նաև ինքնագնահատականի անկման, անհանգստության, դեպրեսիվ վիճակների և սոցիալական ադապտացիայի խնդիրների:

Մյուս կարևոր ռիսկը հաղորդակցական խոչընդոտներն են՝ քննադատությունը, նվաստացումը, անտեսումը և անհարգալից վերաբերմունքը

[8]: Եթե կրթական միջավայրում հաղորդակցությունը կառուցված է վախի, խիստ քննադատության կամ պատժի վրա, ապա սովորողները խուսափում են արտահայտել իրենց կարծիքը, հարցեր տալ և մասնակցել քննարկումներին: Սա նվազեցնում է ուսուցման արդյունավետությունը, քանի որ ակտիվ հաղորդակցությունը ուսուցման կարևորագույն պայմաններից է: Հաղորդակցական խոչընդոտները կարող են առաջացնել նաև կոնֆլիկտներ, փոխադարձ անվստահություն և բացասական սոցիալ-հոգեբանական կլիմա:

Բացասական ազդեցություն ունեն նաև ավտորիտար կառավարման մոդելները, որտեղ գերակշռում են պատիժը և խիստ վերահսկողությունը **[7]:** Ավտորիտար կառավարման պայմաններում սովորողները և նույնիսկ մանկավարժները հաճախ գտնվում են մշտական վերահսկողության և գնահատման ճնշման տակ, ինչը կարող է առաջացնել սթրես, անհանգստություն և մոտիվացիայի նվազում: Նման միջավայրում սովորողները ավելի քիչ են ցուցաբերում նախաձեռնողականություն, ստեղծագործականություն և ինքնուրույն մտածողություն, քանի որ վախենում են սխալվելուց կամ քննադատվելուց: Ժողովրդավարական և համագործակցային կառավարման մոդելները, հակառակը, նպաստում են հոգեբանական անվտանգության բարձրացմանը և դրական սոցիալ-հոգեբանական կլիմայի ձևավորմանը:

Թվայնացման պայմաններում առաջացել են նաև նոր ռիսկեր՝ կիրբերուլլինգ, տեղեկատվական գերծանրաբեռնվածություն և սոցիալական մեկուսացում **[10]:** Հեռավար ուսուցումը և թվային տեխնոլոգիաների լայն կիրառումը, մի կողմից, ստեղծում են նոր հնարավորություններ կրթության համար, սակայն մյուս կողմից՝ առաջացնում են նոր հոգեբանական խնդիրներ: Կիրբերուլլինգը հատկապես վտանգավոր է, քանի որ այն կարող է շարունակվել նաև դպրոցից դուրս՝ սոցիալական ցանցերում և առցանց հարթակներում: Տեղեկատվական գերծանրաբեռնվածությունը կարող է առաջացնել հոգնածություն, ուշադրության նվազում և սթրես, իսկ երկար ժամանակ առցանց ուսուցումը կարող է հանգեցնել սոցիալական մեկուսացման և հաղորդակցական հմտությունների նվազման:

Այսպիսով՝ կրթական միջավայրում հոգեբանական ռիսկերը բազմաբնույթ են և կարող են կապված լինել ինչպես միջանձնային հարաբերությունների, այնպես էլ կառավարման համակարգի և թվային միջավայրի ազդեցության հետ: Հոգեբանական անվտանգ կրթական միջավայրի ձևավորման համար անհրաժեշտ է ժամանակին բացահայտել այս ռիսկերը և մշակել կանխարգելիչ ծրագրեր, որոնք կնպաստեն դրական սոցիալ-հոգեբանական կլիմայի ձևավորմանը և կրթական գործընթացի արդյունավետությանը:

Եզրակացություն

Այսպիսով՝ հոգեբանական անվտանգությունը կրթական միջավայրում ժամանակակից կրթության կարևորագույն հիմնարար պայմաններից է, որը ապահովում է ոչ միայն ուսումնական գործընթացի արդյունավետությունը, այլև սովորողների և մանկավարժների հոգեբանական բարեկեցությունը, անձի զարգացումը և կրթական համակարգի կայունությունը: Կրթական հոգեբանության և մանկավարժական հոգեբանության ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ անվտանգ և աջակցող միջավայրը նպաստում է սովորողների ճանաչողական ակտիվությանը, սոցիալական զարգացմանը և անձնային աճին **[1, 2]:**

Հոգեբանական անվտանգ միջավայրում նվազում են անհանգստությունը, վախը, սթրեսը և հուզական լարվածությունը, ինչը դրական ազդեցություն է ունենում սովորողների ուսումնական առաջադիմության, ինքնավստահության և մոտիվացիայի վրա: Անձակենտրոն կրթության տեսությունները ցույց են տալիս, որ ընդունված և հարգված լինելու զգացումը ինքնաիրացման և արդյունավետ ուսուցման կարևոր պայմանն է **[5]**: Մինևույն ժամանակ, մարդու պահանջմունքների հիերարխիայի տեսության համաձայն՝ անվտանգության և պատկանելության պահանջմունքների բավարարման դեպքում է հնարավոր անձի լիարժեք զարգացումը և ինքնադրսևորումը **[5]**:

Կրթական միջավայրի հոգեբանական անվտանգությունը սերտորեն կապված է նաև դպրոցական կլիմայի, դասարանի սոցիալ-հոգեբանական մթնոլորտի և միջանձնային հարաբերությունների հետ: Հատկապես կարևոր է համագործակցային ուսուցման կազմակերպումը, որը նպաստում է փոխօգնության, հանդուրժողականության, սոցիալական պատասխանատվության և հաղորդակցական հմտությունների զարգացմանը **[7]**: Դասարանի դրական հոգեբանական մթնոլորտը և կրթական միջավայրի կազմակերպումը կարևոր գործոններ են սովորողների ինքնազգացողության, ներգրավվածության և ուսումնառության արդյունավետության բարձրացման համար **[8, 9]**:

Հոգեբանական անվտանգության կարևոր բաղադրիչներից է նաև բռնության և բուլլինգի կանխարգելումը կրթական միջավայրում, քանի որ բուլլինգը լրջորեն խաթարում է սովորողների հոգեբանական բարեկեցությունը, առաջացնում է վախ, մեկուսացում, ցածր ինքնագնահատական և ուսումնական մոտիվացիայի անկում **[4]**: Ներառական կրթության սկզբունքները նույնպես ուղղված են այնպիսի կրթական միջավայրի ձևավորմանը, որտեղ յուրաքանչյուր սովորող իրեն զգում է ընդունված, պաշտպանված և արժեքավոր՝ անկախ իր անհատական առանձնահատկություններից **[10]**:

Կրթական կազմակերպության մշակույթը և կառավարման համակարգը ևս կարևոր դեր ունեն հոգեբանական անվտանգ միջավայրի ձևավորման գործում: Կազմակերպչական մշակույթը, արժեքները, հաղորդակցման ձևերը և կառավարման ոճը ձևավորում են վստահության, համագործակցության և փոխադարձ հարգանքի մթնոլորտ կրթական հաստատությունում **[6]**:

Ամփոփելով՝ կարելի է եզրակացնել, որ հոգեբանական անվտանգությունը կրթական միջավայրում բազմագործոն երևույթ է, որը ներառում է միջանձնային հարաբերությունները, կրթական կազմակերպության մշակույթը, ուսուցման մեթոդները, համագործակցային մթնոլորտը, ներառական կրթությունը և հակաբուլլինգային քաղաքականությունը: Հոգեբանական անվտանգ միջավայրի ապահովումը նպաստում է սովորողների անձնային և սոցիալական զարգացմանը, ուսումնական մոտիվացիայի և առաջադիմության բարձրացմանը, ստեղծագործական մտածողության զարգացմանը և կրթական համակարգի ընդհանուր արդյունավետության բարձրացմանը **[1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]**:

Կրթական հաստատություններում հոգեբանական անվտանգության ապահովումը, հետևապես պետք է դիտարկել որպես կրթական քաղաքականության, կառավարման և մանկավարժական գործունեության առաջնահերթ ուղղություններից մեկը, քանի որ անվտանգ հոգեբանական միջավայրում կրթությունը դառնում է ոչ միայն գիտելիքի փոխանցման

գորընթաց, այլև անձի զարգացման, սոցիալականացման և ինքնաիրացման կարևորագույն պայման:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Asatryan L. Educational Psychology. Yerevan: Author's edition, 2018: 45–78. (Տեղեկություն կրթական հոգեբանության գրականության մասին՝ ԵՊՀ կրթական ծրագրերի գրականության ցանկում) https://www.y-su.am/en/faculty/497/educational-program-504/1195?utm_source=chatgpt.com (10.01.2026)
2. Manukyan A. Pedagogical Psychology. Yerevan: Zangak Publishing, 2019: 102–135.
3. Cooper Christopher A. Maybe They're Not So Different After All: Personality and Job Satisfaction Among Government and Non-Government Workers. In: Journal of Public and Nonprofit Affairs 6, no. 1, 2020: 63–78.
4. https://www.researchgate.net/publication/340370310_Maybe_They're_Not_So_Different_After_All_Personality_and_Job_Satisfaction_Among_Government_and_Non-Government_Workers (17.02.2026)
5. Olweus Dan. Bullying at School: What We Know and What We Can Do. Oxford: Blackwell Publishing, 1993: 25–60.
6. https://www.scirp.org/reference/ReferencesPapers?ReferenceID=1592996&utm_source=chatgpt.com (22.02.2026)
7. Rogers Carl. Freedom to Learn. New York: Merrill Publishing, 1969: 98–120. (Գիրքը նշված է կրթական և հակաբուլինգային ծրագրերի գրականության ցանկերում)
8. https://www.efaidnbmnnnibpcjpcglclefindmkaj/https://www.unicef.org/greece/en/media/7056/file/Manual%20against%20bullying.pdf.pdf?utm_source=chatgpt.com Maslow, Abraham. Motivation and Personality. New York: Harper & Row, 1954: 80–102. (04.03.2026)
9. Schein Edgar H. Organisational Culture and Leadership. San Francisco: Jossey-Bass, 2010: 140–165.
10. Johnson, David W., Johnson, Roger T. Cooperation in the Classroom. Minnesota: Interaction Book Company, 2009: 55–74.
11. Fraser Barry J. Classroom Environment. London: Routledge, 2012: 33–58.
12. OECD. School Climate and Student Well-Being. Paris: OECD Publishing, 2019: 34–58.
13. UNESCO. Inclusive Education Guidelines. Paris: UNESCO Publishing, 2017: 22–41.
14. https://www.oecd.org/en/publications/equity-and-inclusion-in-education_e9072e21-en/full-report/component-8.html?utm_source=chatgpt.com (07.03.2026)